

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Miljøverndepartementet

Kulturminneavdelingen

0030 Oslo

**Birasgáhtten- ja kultursuodjalanossodat
Miljø- og kulturvernavevdelingen**

N-9840 Vuonnabahta/Varangerbotn

Telefovdna (47) 78 95 99 00

Telefákssa (47) 78 95 99 09

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

NO 974 760 347

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER

DIN ČUJ./DERES REF.

MIN ČUJ./VÅR REF.

BEAIVI/DATO

Torvald Falch, 78 95 99 01

01 / 768 - 22

27.08.2002

torvald.falch@samediggi.no

Oversendelse av Sametingsrådets vedtak i Sak R 67/02 NOU 2002:1 Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk. Høring.

Det vises til deres høringsbrev av 28.02.02 av NOU 2002:1 Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk. Det vises videre til tidligere kontakt hvor vi fikk forståelse for at Sametingets høringsuttalelse ville komme noe seinere enn høringsfristen. Det vises også til vår oversendelse av uttalelsen ved e-post av 16.08.02.

Vedlagt følger Sametingets vedtak i Sak R 67/02

Med hilsen

Torvald Falch
avdelingsdirektør

Janne Hansen

Kopi: - Reindriftsforvaltningen, Alta

Sak R 67/02

NOU 2002:1 Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk – høringsuttalelse

1 Dokumenter

- NOU 2002:1 Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk
- Høringsbrev fra Miljøverndepartementet av 28.02.02 med vedlegg
- Notat fra sametingspresidenten av 23.01.01 til møte med utvalgsleder
- Brev med vedlagt notat fra Samisk kulturminneråd av 01.11.00 til Kulturminneutvalget – Grunnlagsmateriale
- Brev til Riksantikvaren av 08.10.99 Statusbeskrivelse av tilstanden til kulturminner og kulturmiljø
- Brev fra Samisk kulturminneråd av 02.03.99 til Miljøverndepartementet – Forslag til representant fra Sametinget til Kulturminneutvalget
- Brev fra Miljøverndepartementet av 16.02.99 til Sametinget – invitasjon til oppnevning av representant i Kulturminneutvalget

2 Sametingsrådets vedtak:

Sametinget er svært tilfreds med Kulturminneutvalget utredning NOU 2002:1 Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk. Utredningen foretar en god drøfting av verdiene kulturminnene representerer, og det legges til grunn et helhetlig samfunnssyn i utformingen av kulturminnepolitikken. Dette avspeiler seg i forslag til flere tiltak som ses som svært påkrevd.

Sametinget vil i denne sammenhengen gi uttrykk for at den åpne dialogen som har vært mellom Sametinget og Miljøverndepartementet ved oppnevning av dette utvalget, og dialogen Sametinget har hatt underveis med utvalget i dets arbeid, tydelig har styrket utvalgets arbeid, dets vurderinger og det endelige resultatet. Sametinget mener den relativt aktive involveringa av Sametinget i dette arbeidet ikke bare har vært en styrke for utvalgets vurderinger av samiske forhold, men også for alle øvrige forhold. Sametinget håper disse erfaringene medfører at regjeringen også ved andre utredninger ser fordelene ved bedre dialog og involvering av Sametinget.

Sametinget vil i sin uttalelse vektlegge områder som i særlig grad er av betydning for et godt og framtidsretta samisk kulturminnevern.

Verdier, mål, strategier og innsatsområder

For Sametinget er det viktig å framheve at samiske kulturminner er viktig dokumentasjonsmateriale for samisk historie og forhistorie. Kulturminnene viser til en samisk forståelse av landskap og natur, og landskapets og naturens betydning for økonomiske, sosiale og religiøse forhold. På den måten inngår kulturminnene i en samtidssammenheng, ved at de bidrar til opplevelse av kulturell tilhørighet og bevissthet om atferd i og bruk av naturen. Kulturminnevern og forvaltning av samiske kulturminner og kulturmiljø er av stor betydning for den samiske samfunnsutviklinga. Hvordan miljøet forvaltes er av avgjørende betydning for muligheten til kulturell kontinuitet og utvikling. Miljøet, med natur og kulturminner, har direkte relevans for samisk næringsutøvelse og bosetting. Det har videre relevans for kulturell tilhørighet og utvikling av samisk samfunnsliv.

Samiske kulturminner er svært viktige markører for samisk tilstedeværelse i hele det samiske bruks- og bosettingsområdet. Betydningen av kulturminnene tillegges gjerne en særlig stor vekt i områder hvor den samiske befolkningen er særlig sterkt presset, som i de sørsamiske områdene.

Samfunnsendringer og samfunnsutviklinga har til alle tider skjedd, og uttrykkes nettopp gjennom kulturminnene. Endringene skjer imidlertid kanskje raskere i dag, og inngrepene i naturen er oftere av større og ikke-reversibel karakter. Dette begrunner etter Sametingets syn en større grad av offentlig forvaltning av kulturminnene, enn hva som har vært tilfellet tidligere. Kulturminner er kunnskap om steder og områder. Kunnskap er også kulturelt betinget. Med en samfunnsutvikling som virker til at områder og steder går ut av bruk, og hvor de sosiale og kulturelle kunnskaper forvitres, svekkes også de sosiale og kulturelle sanksjoner som virker til å ta vare på kulturminnene. Sterke brudd i kulturtilhørighet og områdetilhørighet er derfor i seg selv en svært stor trussel for vernet av kulturminnene. For samiske kulturminner innebærer dette at svekkelsen av samisk kultur også svekker muligheten for å verne samisk kulturminner for framtidige generasjoner. Sametinget er derfor enig med Kulturminneutvalget når det påpeker at brudd i områders bruk, med påfølgende brudd i sosial og kulturell kunnskap er en stor trussel for bevaringen av kulturminner og kulturmiljø. Sametinget ser det derfor som en sentral oppgave å arbeide for en samfunnsutvikling som opprettholder næringsutvikling, bosetting og kulturutvikling. Dette er særlig viktig for samiske områder.

For Sametinget er det viktig å understreke at verdier er sosiale og kulturelle konstruksjoner, og derfor vil oppleves ulikt ut fra hvilket ståsted en har. Sametinget er enig med Kulturminneutvalget i at det i alt vernearbeid er viktig å begrunne og kommunisere verdier, vurderinger og prioriteringer. En erkjennelse av et verdimangfold krever også en anerkjennelse av andres forståelser. I en slik anerkjennelse må det også ligge en forståelse av at det ofte foreligger asymmetriske maktforhold. Et likeverd og en "samforvaltning" mellom storsamfunn og urfolk, sentrale myndigheter og lokale aktører m.v må derfor også innebære at den maktpolitiske svake part tilføres særskilte ressurser for å kunne delta i beslutningsprosesser. En erkjennelse av verdimangfold må også medføre anerkjennelse av større kulturelle, regionale og lokale forskjeller ved vern og forvaltning av kulturminner og kulturmiljø, noe som må innebære økt myndighet til Sametinget og regionale/lokale politiske nivå.

Sametinget mener utvalgets forslag til visjoner og mål for en ny kulturminnepolitikk er inkluderende og gode. Sametinget vil også slutte seg til strategier i en fornyet kulturminnepolitikk som vektlegger mangfold,

variasjoner, åpne og fleksible verdivurderinger, formidling, deltakelse, helhetlige miljømessige sammenhenger og en markant økonomisk satsing.

Sametinget ser at det er mange hovedområder hvor utvalget mener det er særlige behov for innsats. Sametinget vil særlig trekke fram nødvendigheten av innsats for et bedre vern av samiske kulturminner, noe som må innebære satsing på samisk kulturlandskap, bygningsvern, kystkultur, nær fortid og registerutvikling.

Organisering og ansvarsområder

Samene et folk – selvbestemmelse og kulturminnevern

Sametinget mener at utvalget i for liten grad har synliggjort og vektlagt det folkerettslige utgangspunktet for Sametinget, og de folkerettslige forpliktelsene Norge har overfor samene som et folk. En slik nødvendig vektlegging og synliggjøring ville styrket utvalgets vurderinger av kulturminneforvaltningens organisering og ansvarsfordeling, samt utvalgets vurderinger av lovendringer.

Det samiske folk er ett av de statskonstituerende folk i Norge. Staten er grunnlagt på territoriet til to folk, samer og nordmenn. Store deler av staten Norge er grunnlagt på territoriet til det samiske folk. Samene har fra forhistorisk tid hatt rådighet og kontroll over ressurser i store områder som i dag utgjør territoriet til staten Norge. Folkenes rett til selvbestemmelse er et vesentlig prinsipp og en grunnleggende rettighet, som er nedfelt i rettslig bindende internasjonale konvensjoner. Sentral i denne sammenheng er FN konvensjonen av 1966 om henholdsvis sivile og politiske rettigheter, og konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Disse to konvensjonene har likelydende artikkel 1 hvor "alle folks" rett til selvbestemmelse er nedfelt. Grensene for selvbestemmelse gis av internasjonal rett, og det er derfor ikke norske myndigheter alene som kan definere eller avgrense selvbestemmelsesretten.

Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 artikkel 27 verner samenes tradisjonelle former for næringsutøvelse og det materielle kulturgrunnlaget for samisk kultur, som kulturminner og kulturmiljøer er en viktig del av. Menneskerettighetskomiteen i FN har lagt til grunn at når det gjelder urfolk, innebærer det materielle kulturbegrepet at de materielle forutsetningene for opprettholdelsen og videreføringen av kultur må vernes og beskyttes. Artikkel 27 beskytter mot statlige inngrep som begrenser gruppens utøvelse av sin kultur og staten har også en vid plikt til å sikre at urfolk får aktiv støtte.

ILO-konvensjon nr 169 regulerer en rekke forhold av betydning for urfolk og deres rettigheter. I artikkel 15 nr 1, jf artikkel 16 legger konvensjonen bånd på det offentliges myndighet til å regulere utnyttelsen av grunn og andre naturressurser i områder som urfolk har krav på å få anerkjent rettigheter til. Den rett urfolk har etter artikkel 15 nr 1 til å delta i bruk, styring og bevaring av naturressursene i deres landområder, innebærer ikke bare at urfolk har krav på å bli hørt før det foretas reguleringsmessige inngrep i forhold til utnyttelsen av naturressursene i områder som urfolk har rettigheter til. De har krav på å få delta aktivt ved avgjørelsen av hvordan naturressursene i områder som urfolk har rettigheter til, skal utnyttes. Artikkel 15 kommer til anvendelse uavhengig av hvilken form for rett urfolk har krav på å få anerkjent etter artikkel 14 (eiendoms- og besittelsesrett).

ILO-konvensjonens artikkel 7 gir Norge en plikt til å involvere samene/Sametinget i utformingen og gjennomføringen av planer som får direkte konsekvenser for det samiske folk. Artikkel 7 krever at det må

gjennomføres faktiske konsultasjoner med vedkommende folk. Under disse konsultasjonene skal vedkommende folk få komme med sine synspunkter og påvirke avgjørelsesprosessen.

Det er statens plikt å involvere urfolk i slike konsultasjoner, slik at folket føler at de har fått bidra i en meningsfylt prosess. Videre er det en plikt for staten å gi urfolk all relevant og fullstendig informasjon, på en måte som kan forstås av folkets representanter.

Disse forholdene innebærer at Norge har en særskilt forpliktelse overfor samene som folk, noe som må medføre at Sametingets myndighet og organisatoriske stilling i kulturminnevernet må vurderes klart annerledes enn fylkeskommunenes og kommunens stilling. Dette er i manglende grad gjort i utredningen. Sametinget mener en klarere grad av myndighetsoverføring etter kulturminneloven må søkes for Sametinget. Dette må blant annet innebære at Sametinget og Miljøverndepartementet/Riksantikvaren i større grad har en likeverdig stilling i utformingen av den samiske kulturminnepolitikken og kulturminneforvaltningen, og at det legges til rette for drøftinger og forhandlinger om dette.

Sametinget er enig med utvalget i at Riksantikvaren i mindre grad enn i dag bør fungere som saksbehandler i førsteinstans. For det samiske kulturminnevernet mener Sametinget imidlertid at Riksantikvaren først og fremst må fungere som en forvaltningskoordinator, rådgiver og støttespiller. Riksantikvaren må ha en kvalitativt annen rolle overfor Sametingets kulturminneforvaltning enn overfor kulturminneforvaltningen i fylkeskommunene/kommunene. Skal Riksantikvaren kunne fungere effektivt i en slik ny rolle i forhold til Sametinget og en mer avklart rolle overfor fylkeskommuner/kommuner vil Sametinget mene at en lokalisering av Riksantikvaren i Nord Norge vil være en klar styrke. Riksantikvaren må lokaliseres til steder med sterke og dynamiske forskningsmiljø både på samiske og norske forhold. Slike større kompetansemiljøer finnes i dag bare i Nord Norge. Sametinget finner det helt naturlig at en nyorganisering av Riksantikvaren også innebærer en flytting ut av Oslo. Dette vil medføre at realitetene ved at Norge er etablert på territoriet til to folk – samer og nordmenn – bedre tas hensyn til i forvaltningen av forhistorie og kulturhistorien i Norge. Det vil videre gi større uavhengighet og distanse til store utbyggingsinteresser og sterkt Oslosentrerte problemforståelser. En flytting av Riksantikvaren til Nord Norge vil også gi større mulighet til å rekruttere folk med brei og stor kompetanse innen kulturvern og kulturutvikling.

Ansvarsområder – Sametinget, fylkeskommuner, kommuner, de arkeologiske landsdelsmusene

Sametinget støtter de vurderingene Kulturminneutvalget har gjort med hensyn til å ha større grad av geografisk ansvarsfordeling mellom Sametinget og fylkeskommunen for forhistoriske kulturminner. Med begrunnelse i avstand i tid blir ikke den eldste forhistorien i samiske områder, verken i forskning, offentlig forvaltning eller formidling, i tilstrekkelig grad relatert til dagens samiske befolkning. Siden de politiske maktrelasjonene i dag ikke er likeverdige mellom Sametinget og sentrale myndigheter/fylkeskommunene, blir det praktiske resultatet at den eldste fortiden framstår som begynnelsen på den norske majoritetsbefolkningens historie, mens det samiske folk framstår uten forhistorie. Dette til tross for at det ikke er noe tegn til brudd i kulturutviklingen eller at det samiske folk har innvandret til våre områder etter den første bosetting omkring 10.000 f.kr.

I historisk og arkeologisk forskning har en vært en del opptatt av de geografiske etniske grensene i nord hvor det ikke har vært noen form for norrøn bosetting før fra 13-1500 tallet. Det er stor forskningsfaglig enighet om at det nord og øst for Lyngenfjorden har vært et ensidig samisk bosettingsområde. Ut fra

dagens forskning er det også grunn til å si at det sør for Lyngenfjorden mer har vært flere større klart samiske områder helt fram til 1600 tallet, dette gjelder både i Sør-Troms (f.eks: Skånland, Innfjordene i Astafjord) og Nordland (f.eks: Tysfjord, Hamarøy, Sørfold, Saltdal, Ofoten, Vesterålen).

Også i det sørsamiske området sør for Saltfjellet er det slike store områder med tilnærmet ensidig samisk bruks- og bosetting fram mot middelalderen. I en del områder i Sør-Troms, Nordland, Trøndelag og Hedmark har det imidlertid og vært norrøn bosetting fra jernalder, også områder med en viss grad av overlappende bruks- og bosetting for samer og nordmenn.

Samene har fra forhistorisk tid hatt rådighet og kontroll over ressursene i store områder som i dag utgjør territoriet til staten Norge. Gjennom flere tusen år har det vært gjensidige forståtte ressursbruksgrenser mellom samer og norrøne folk/ nordmenn. I store områder var disse grensene akseptert og respektert helt fram til 13-1600 tallet da det skjedde en gradvis kolonialisering hovedsakelig av nordmenn.

På denne bakgrunn vil derfor Sametinget foreslå at Sametinget i første omgang gis et samlet forvaltningsansvar for forhistoriske og samiske kulturminner i Nord-Troms (kommunene: Kvænangen, Nordreisa, Skjervøy, Kåfjord, Storfjord, Lyngen) og Finnmark. For de samiske områdene sør for dette vil Sametinget støtte utvalgets anbefaling om at det gjennomføres felles prosesser mellom Miljøverndepartementet, Sametinget og fylkeskommunen for en nærmere geografisk avklaring av hovedansvaret for forhistoriske kulturminner.

Sametinget ser behovet for å styrke kommunenes ansvar og rolle i kulturminneforvaltningen. Samtidig er det for Sametinget viktig at dette ikke skjer uten at urfolksperspektivet er med og ivaretas på en god og relevant måte. I den allerede igangsatte dialogen og prosessen regjeringen har hatt overfor fylkeskommunene og kommunene for økt kulturminneansvar til kommunene er ikke Sametinget gitt en likeverdig rolle som stat, fylkeskommune og kommune, verken som forvaltningsorgan etter kulturminneloven eller som nasjonalt politisk organ. Sametinget stiller seg svært kritisk til dette.

Sametinget vil framheve at prosessen med å overføre ansvar- og myndighet til kommunene vil legge helt avgjørende føringer på den framtidige relasjonen mellom Sametinget, sentrale myndigheter, fylkeskommuner og kommuner. I praksis vil det ikke være mulig å bare gi kommunene ansvar for ikke-samiske kulturminner, men ikke for samiske kulturminner. Kulturminnevern dreier seg i stor grad om areal- og kulturmiljøforvaltning, der samiske kulturminner sammen med andre typer kulturminner inngår i større helheter. Det er også en kontinuerlig faglig debatt og utvikling omkring hva en må forstå som samiske kulturminner. En kan derfor ikke ha, og det er heller ikke ønskelig med, en statisk og ferdig definert oppfatning av hva en forstår som samiske kulturminner. Hvilken myndighet og ansvar de ulike politiske og forvaltningsmessige nivå har må også ses i forhold til grunnlovens § 110a og de internasjonale forpliktelser Norge har overfor samene som urfolk.

Under forutsetning av at Sametinget gis hovedansvaret for forvaltningen av forhistoriske og samiske kulturminner i Nord-Troms og Finnmark vil Sametinget stille seg svært positiv til at kommunene i disse områdene gis et økt kulturminneansvar. Ved en slik ordning vil Sametinget bli den overordnede faglige veilednings og kontrollinstansen overfor kommunene, noe som gir klare ansvarslinjer og som styrker kommunenes relasjon til Sametinget og bevisstheten om ansvaret for å sikre og utvikle samisk kultur. For områdene sør for dette må det gjennomføres egne prosesser hvor det tas et helhetlig grep for sterkere kommunal miljøforvaltning, hvor urfolksperspektivet gis en framtrædende plass.

En slik prosess må ses i lys av Menneskerettighetskonvensjonen om sivile og politiskerettigheter av 1966 artikkel 27, ILO-konvensjonen nr. 169,

Konvensjonen om biologisk mangfold art 8(j) og Agenda 21 kap. 26 Innenfor en slik ramme vil det være mer mulig å kunne prøve ut ulike løsninger og ordninger for økt kommunalt kulturminneansvar.

Sametinget støtter utvalgets vurderinger av at det i større grad stilles krav til kompetanse og kvalitet for institusjoner som kan gjennomføre oppfølgende undersøkelser etter dispensasjon fra kulturminneloven. Dagens ordning med geografisk og tematisk ansvarsdeling mellom de arkeologiske landsdelsmuseene og NIKU er lite tilfredsstillende ut fra ønske om å utvikle samiske institusjoner og kompetansemiljøer på samisk kulturhistorie. Sametinget mener at de samiske museene har betydelig potensial for utvikling av samisk vitenskapelig og forskningsfaglig kompetanse. At andre museer enn landsdelsmuseene, som har nødvendig faglig kompetanse, også gis mulighet til stå for slike oppfølgende undersøkelser vil i tillegg kunne styrke kommunikasjonen, forståelsen og kunnskapen om kulturminner, kulturmiljø og kulturhistorien lokalt. Sametinget vil i denne sammenhengen understreke at de samiske museene i dag i stor grad arbeider med samisk kulturminnevern, og at de i særlig grad trenger en økonomisk styrking for å videreutvikle dette arbeidet.

Eiere og rettighetshavere

Sametinget mener Kulturminneutvalgets vurderinger for situasjonen til eiere og rettighetshavere til kulturminner er god. Sametinget ser at vurderingene i overveiende grad bærer preg av forholdet til bygningseiere, noe som gjør at flere av betraktningene ikke alltid blir like relevant for eiere og rettighetshavere av arkeologiske kulturminner.

I forbindelse med Sametinget pågående arbeid med en verne- og forvaltningsplan for samiske bygninger, er det gjennomført en del feltarbeid i deler av landet. Gjennom dette prosjektet gis det en oversikt over automatiske freda samiske bygninger på noen få utvalgte områder. Disse registreringene og en gjennomgang av SEFRAK-registeret gir Sametinget god grunn til å mene at det er om lag 1200 automatisk freda samiske bygninger i landet. En omfattende registrering vil sannsynlig gjøre dette tallet høyere. Det er et stort behov for å få en bedre oversikt over den samiske bygningsmassen.

En del av de automatisk freda samiske bygningene er ikke i lenger i bruk, og er derfor trua av forfall og riving. Et annet eksempel på utfordringer som må håndteres, er eiere som ønsker å flytte bygninger fra steder som ikke lenger er bebodd til nåværende bosted. Her oppstår en konflikt mellom lovverket og samisk tradisjon, der flytting er vanlig.

Sametinget har en sterkt begrenset bygningsvern faglig kompetanse, med dagens ene stilling som skal dekke hele landet. Skal de automatisk freda samiske bygningene behandles på en forsvarlig måte vil det være påkrevd at Sametinget, som forvaltningsmyndighet, kommer i direkte kontakt med eier, for å kunne gi konkret veiledning i forbindelse med restaureringer. Sametinget har derfor et klart behov for bygningsvernkompetanse på alle sine regionkontor, noe som i dag ikke er tilfellet. Det er også svært viktig å bygge opp en håndverkskompetanse innenfor det samiske bygningsvernet over hele landet. De samiske museene vil her være en viktig aktør og medspiller forutsatt at de gis ressurser til å ivareta slike oppgaver. Det er derfor gledelig at Kulturminneutvalget har framhevet dette som et viktig tiltak. Sametinget har

sterke forventninger til at Sametinget verne- og forvaltningsplan for samiske bygninger følges opp med ressurser og eventuelle lovjusteringer.

Sametinget støtter utvalget fullt ut i at det er et særskilt behov for å styrke samiske rettighetshaveres forhold til sine kulturminner og kulturmiljø, uavhengig av hvilke eiendomsrettlige forhold som foreligger. Egne tilskuddsordninger, som forvaltes av Sametinget, til reindriftas kulturlandskap vil være svært viktig bidrag, ikke minst med tanke på de utfordringen en har for sikring av reindriftas arealer (jf. St.meld. 33 (2001-02) Tilleggsmelding til St.meld. 55 (200-01) Om samepolitikken). Likeledes vil egne tilskuddsordninger for dokumentasjon, sikring og formidling av samiske kulturminner og kulturmiljø knyttet til utmarksbruk styrke den samiske lokalbefolkningens forhold til egne kulturminner og kulturhistorie. Sametinget vil legge til at samisk kystkultur også har et stort dokumentasjons- og sikringsbehov. Samisk kystkultur, ikke minst fra nær historie, er i stor grad underkommunisert og forsømt i forhold til norsk kystkultur. Slike tilskuddsordninger er også påkrevd fordi det i de samiske områdene er gjort lite eller ingen systematiske registreringer av samiske kulturminner og kulturmiljø. En slik tilskuddsordning vil også være sterkt påkrevd for forsvarlig å kunne forvalte og formidle freda samiske kulturmiljø og kulturminneområder, områder som samiske museer ofte har det praktiske ansvaret for.

Juridiske virkemidler

Sametinget støtter utvalgets vurdering av at det er behov for en ny kulturminnelov. Intensjonen og virkefeltet til dagens lov er god. Ordlyd og oppbygging er imidlertid utydelig, noe som vanskeliggjør en lik praktisering og god forvaltning. Kulturminneutvalget peker på en del enkelte endringsbehov, men foreslår en egen prosess med tanke på utarbeidelse av en ny lov. Sametinget støtter dette og forventer, ut fra Sametingets folkerettslige stilling, en åpen og likeverdig drøfting med Miljøverndepartementet i et slikt arbeid.

Kulturminneutvalget foreslår at det i kulturminnelovens formålsparagraf må innarbeide forpliktelsene som ligger i Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter. Utvalget har her ikke foretatt samme vurdering i forhold til ILO-konvensjonens nr. 169 og FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, og konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Sametinget mener det vil være nødvendig.

Sametinget støtter Kulturminneutvalget i at staten må finansiere en større del av kulturminneregistreringene og at muligheten til å få dekket utgiftene til utgravinger ved mindre private tiltak må bli bedre. I svært mange tilfeller er det tiltakshaverens økonomiske styrke som er avgjørende for om det blir gitt dispensasjon etter kulturminneloven eller ikke. Dette er svært uheldig. For mindre tiltak vil en dispensasjon etter kulturminneloven være så dyrt for tiltakshaveren at tiltaket dermed ikke iverksettes. Om det likevel gis dispensasjon og forvaltningsmyndigheten selv dekker kostnadene blir undersøkelsene lagt på et minimumsnivå som svært sjelden bidrar til ny kunnskap. Dette er særlig situasjonen i områder med spredt bosetting, som i de samiske områdene. En slik praksis virker både til å svekke kulturminneforvaltningens troverdighet og til at ny kunnskap i all hovedsak er noe som fås i områder hvor det er stort utbyggingspress med kapitalsterke aktører.

Sametinget er enig med Kulturminneutvalget i at det bør utvikles bedre kriterier for en prioritering mellom hvilke kulturminner som skal bevares. Sametinget forutsetter imidlertid at for samiske kulturminner så er

det Sametinget som utvikler slike kriterier, og at Sametinget settes i tilsvarende ressursmessig stand til å forestå et slikt arbeid.

Sametinget støtter i all hovedsak Kulturminneutvalgets vurderinger og forslag til endringer av plan- og bygningsloven. Sametinget er imidlertid ikke enig med utvalgets flertall i at kulturminner og kulturmiljøer må innarbeides i plan- og bygningslovens formålsparagraf. Sametinget kan være enig i at miljøaspektet bør styrkes i formålsparagrafen, men å trekke fram nasjonale målsettinger, som kulturminnevern i plan- og bygningsloven formålsparagraf, vil fort gi avgrensingsproblemer. Sametinget mener plan- og bygningslovens formålsparagraf må konsentrere seg om statens rettslige forpliktelser. Sametinget mener det vil være en naturlig og hensiktsmessig avgrensning å vektlegge grunnlovens §§ 110 a-c. Dette er prioriteringer som også er internasjonale forpliktelser Norge har. Sametinget ser for øvrig svært positivt på at Kulturminneutvalget har samme syn som Sametinget om nødvendigheten av en vektleggingsregel om naturgrunnlaget for samisk kultur i plan- og bygningsloven formålsparagraf (jf. grl § 110a mv). Sametingets nærmere vurderinger av plan- og bygningsloven er gitt i uttalelsen i sak R 68/01 til planlovutvalgets delinnstilling. Sametinget vil også komme tilbake med høringsuttalelse til planlovutvalgets endelige innstilling.

Kompetanseutvikling, registre, internasjonalt samarbeid

Sametinget ser et stort behovet for en stadig kunnskapsutvikling om samisk historie og forhistorie. Kunnskapsbehovet innenfor det samiske kulturminnevernet er stort. Dette gjelder felt som bosettingsutvikling, tolking av lite synlige kulturspor, kulturminnetypers sammenheng, geografiske og næringsmessige variasjoner, bygninger og bygningshistorie, kulturminneterminologi, forvaltningsstrategier, kulturminnevern og etikk m.m. Det er behov for vitenskapelig tolking om slike temaer. Særlig er dette tilfellet innenfor de sørsamiske områdene, der det har foregått svært liten eller ingen forskning på samiske kulturminner. Sametinget støtter de forslag Kulturminneutvalget fremmer for å styrke kunnskapsproduksjonen. Sametinget ser det som særlig påkrevd at Sametinget gis midler til å kunne kjøpe forsknings- og utredningsoppdrag. Dette vil også være et viktig virkemiddel for å styrke samiske museer i deres arbeid i og med samiske lokalsamfunn for kunnskapsutvikling og kunnskapsproduksjon.

For den samiske kulturminneforvaltningen er utfordringen å virke til at forskning skjer og at vi får tilgang på og kan gjøre bruk av ny kunnskap. Et aktivt forskningsarbeid omkring samisk forhistorie og historie er den største forutsetning for at den samiske kulturminneforvaltningen gis høy kompetanse i sitt arbeid, og at forvaltningen av samiske kulturminner har et høyt bevissthetsnivå.

Det er ikke laget overordnede planer for ivaretagelse av samisk håndverkskompetanse og handlingsoverført kunnskap innenfor kulturminnevernarbeid. Sentrale områder vil være innenfor duodji (samisk husflid) og bygningsvern. Sametinget ser dette som viktige områder, men har ikke hatt anledning til å iverksette arbeid på dette feltet. De samiske museene vil også innenfor dette feltet ha en sentral rolle. Den vanligste formen for overføring av handlingsoverført kunnskap er gjennom lærlingeordninger. For samisk handlingsoverført kunnskap er det et problem at slik produksjon er knyttet til enkeltpersoner og ikke større bedrifter som kan lønne lærlinger.

Dette medfører at det ikke er ordninger som virker til at denne formen for kunnskap og kompetanse blir overført til nye generasjoner. Kompetanseutvikling i samisk handlingsoverført kunnskap faller dermed mellom de ordninger som i dag finnes.

Sametinget støtter Kulturminneutvalgets vurderinger av behovet for utvikling av registre over kulturminner og kulturmiljø. Registersituasjonen er i dag svært utilfredsstillende.

Sametinget vil framheve behovet for at det utarbeides retningslinjer for registrenes tilgjengelighet, tilgjengelighetsgrad og typologibruk. Det vil også være nødvendig å utvikle samisk nomenklatur for bruk i registrene. Sametinget må ha en avgjørende stemme i dette arbeidet.

Samisk kulturminnevern er internasjonalt arbeid. Sametinget er derfor svært tilfreds med at Kulturminneutvalget foreslår å styrke Sametingets mulighet til samarbeid i internasjonale miljø- og kulturminnesaker. En slik styrking vil også være en styrke for Norges øvrige internasjonale samarbeid på kulturminnefeltet.

Samisk kulturminnevern – økonomiske og administrative behov

Kulturminneutvalget har foreslått en rekke tiltak som krever en betydelig økt økonomisk satsing på kulturminnevernet. Det kan ikke være tvil om at behovene er reelle. Innenfor det samiske kulturminnevernet peker utvalget på følgende områder hvor det er behov for direkte ressursmessig innsats:

- Samisk bygningsvern
- Reindriftas kulturlandskap
- Dokumentasjon av samiske kulturminner knyttet til utmarka
- Samisk konserveringstjeneste knyttet til samiske museer
- Kjøp av forsknings- og utredningsoppdrag
- Sametingets forvaltningsoppgaver
- Sametingets helhetlige miljøarbeid
- Sametinget internasjonale kulturminnearbeid

Sametinget har klare forventninger til at disse foreslåtte tiltakene aktivt følges opp av regjeringen. Områdene, som utvalget har pekt på, hvor det er behov for direkte innsats for det samiske kulturminnevernet er et uttrykk for at det offentlige samiske kulturminnevent er ungt, i en oppbyggingsfase og ellers ligger langt etter hva som er ressurs situasjonen i det øvrige kulturminnevernet. Sametinget vil mene denne situasjon er svært talende når en vet at det samlede kulturminnevernet i Norge i dag har små ressurser, også sammenlignet med mange andre land.

Det samiske kulturminnearbeidet skal fungere både i en intern samisk og i en større majoritetskulturell sammenheng. Dette stiller store krav til kulturkompetanse, kulturforståelse og språkbeherskelse. Dette er ressurskrevende både for den offentlige samiske forvaltningen, samiske institusjoner, samiske frivillige organisasjoner og samiske lokalsamfunn.

Sametinget går ut fra NOU 2002:1 Fortid former framtid og høringsuttalelsene til den vil legge viktige føringer på en signalisert stortingsmelding om kulturminnepolitikken. Sametinget finner ikke grunn til nå å

tallfeste behovene innenfor de nevnte innsats- og tiltaksområdene, annet enn å understreke at behovene ut fra dagens situasjon er betydelige. Sametinget vil forvente at det gjennomføres en åpen dialog og drøftelser mellom Miljøverndepartementet og Sametinget ved utarbeidelsen av en stortingsmelding om kulturminnepolitikken. Ved slike drøftinger vil blant annet de økonomiske rammene for det samiske kulturminnevernet og Sametingets framtidige myndighet, rolle og ansvarsområder kunne avklares nærmere. Sametinget ser fram til en åpen og god dialog med Miljøverndepartementet, i forbindelse med dets arbeid med en stortingsmelding om kulturminnepolitikken, om disse spørsmålene.